

keskustelua

Onko uutinen kauraryyni?

... Homeros vakavan runouden alalla oli runoilija tämän sanan laajimmassa merkityksessä ... ei erityisesti siksi että hän jäljitteli hyvin vaan koska hän jäljitteli draamallisesti ... (Aristoteles 1977, 18)

En malta olla puuttumatta eräisiin Pertti Julkusen tiedotusopin laitoksen julkaisusarjassa (C 11/1990) ilmentyneessä monisteessa esittämiin huomioihin. Kommentitni koskevat Julkusen arvioita journalististen esitysten narratologiaan pohjautuvasta tutkimuksesta sekä näiden esitysten käsittämisestä tässä yhteydessä kertomuksiksi.

Komentoinnin koen aiheelliseksi siksi, että Julkunen (1990b ja 1990c) tulee tuominneeksi narratologian kelpaamattomaksi journalististen esitysten tutkimiseen tavalla, joka ei tee oikeutta uutisjournalismiin sovelletuille narratologiaalähtöisille tarkasteluille. Toisin sanoen hän muistaa vanhasta sanonnasta 'ensin tutkitaan ja sitten hutkitaan' vain loppuosan. Tieteellisessä keskustelussa on mielestäni perusteltua edellyttää, että esitettyjä väitteitä (esim. sen tapaisia kuin "narratologia ei kelpaa siitä yksinkertaisesta syystä, että ..."; Julkunen 1990b, 39) argumentoidaan edes jotenkin. En toki kiistä, etteikö narratologiassa olisi omat ongelmansa (niistä ks. Ridell 1989, 37-38; vrt. Ridell 1987, 95-98).

Yritän aluksi perustella, miksi narratologisilla tekstianalyysin välineillä – kunhan niitä muokataan tarkoitukseen sopiviksi – on (ja on itse asiassa jo ollutkin) annettavaa journalismin tutkimukselle, toisin kuin Julkusen yksioikoinen kanta antaa ymmärtää. En tarkoita, etteikö Julkusen tavoittelema journalististen esitysten draamallinen analyysi voisi sekin olla kiinnostava ja hedelmällinen. Liekö ylipäätään mitään syytä sen enempää journalistiset esitykset draamallisiksi kuin ne kertoviksi esitysmuodoiksi ymmärtävän katsantokannan julistaa toinen mahoksi?

Mikäli kisailua ns. draamallisen ja ns. narratologisen näkökulman kesken kuitenkin halutaan käydä, se olisi

mielestäni järkevää siirtää tasolle, jolla tarkastellaan yhtäältä draama-analyysin ja toisaalta kerronnan tutkimuksen kehittämien välineiden käyttökelpoisuutta ja antoisuutta journalististen esitysten tarkastelussa. Palaan tähän lopuksi.

Narratologia näkyy graduissa

Narratologisen tekstianalyysin metodit ovat viime aikoina kiinnostaneet ainakin monia tiedotusopin opiskelijoita. Esimerkiksi keväällä 1990 valmistui useampiakin pro gradu -tutkielmia, joissa käytetään keskeisesti hyväksi narratologiaa käsitteitä (ks. Eronen 1990, Kaikkonen 1990 ja Närhi 1990). Liekö taustalla se, että journalistisia esitystapoja erittelevä välineistö on tiedotustutkimuksessa sangen kehittymätön? Sen sijaan esimerkiksi kirjallisuudentutkimuksessa on vankka tekstin muodollisen ja rakenteellisen tarkastelun perinne. Narratologia on osa tuota perinnettä.

Narratologiaalähtöisessä journalististen tekstien tutkimuksessa on ajatuksena, että narratologisilla välineillä saadaan niitä muokkaamalla ja edelleen kehittelemällä – niitä 'yhteiskunnallistamalla' tai 'sosiologistamalla' – irti enemmän kuin pelkkä tekstin rakennekuvaus. Tällöin lähdetään siitä, että esimerkiksi uutiset tarjoavat yleisölleen tietynlaisia luenta-asemia ja niiden kautta tietynlaista tapaa ymmärtää esitetty 'todellisuus'. Luenta-asemien kautta yleisöä ollaan myös solmimassa tietynlaisiin yhteiskunnallisiin suhteisiin (vrt. K. Pietilä 1985).

Antoisiksi narratologiset välineet ovat osoittautuneet nimenomaan tarkasteltaessa, miten – millä esitysteknisillä ja retorisilla keinoilla – nuo journalistisessa tekstissä lukijalle tarjoutuvat merkityksenantoasemat rakennetaan. Toistaiseksi tarkasteluissa on jäänyt syrjemälle se, millaisia nuo asemat ovat, ts. millaisia merkityksellistyksiä ne esitetystä 'todellisuudesta' tarjoavat ja millaisiin yhteiskunnallisiin suhteisiin ne pyrkivät lukijansa saattamaan.

Esimerkiksi Risto Kunelius (1988) käyttää uutisten tarkastelussa hyväkseen narratologista sisäistekijän käsitettä. Sen hän määrittelee uudelleen journalistiseksi professionaalisuudeksi, joka hänestä määrittää niin uutisjournalismin normit kuin sen esitystavalliset ominaisuudetkin (Kunelius, mt., 29). Kunelius tulee siihen johtopäätökseen, että uutiset (tarkastelun kohteena on Helsingin Sanomien aidsia koskeva kirjoittelu ajalla 1.1.1983-31.8.1987) tuottavat yleisöä varten ideologisen luenta-aseman, jota sen on vaikea havaita ja kyseenalaistaa. Uutisen 'ideologinen tehokkuus' perustuu hänen mielestään siinä käytettävään esitystekniikkaan. Uuti-

nessa luodaan 'näkyvätöntä kertojaa' käyttäen diskurssiivinen illuusio, jossa maailma esittää itse itsensä ja näyttäytyy näin vaihtoehdottomana (mt., 32, 68).

Risto Eronen puolestaan tarkastelee tutkielmassaan, miten Helsingin Sanomat vuoden 1987 eduskuntavaaliuutisissaan tuotti journalistisilla tekniikoilla lukijoita varten tulkintoja uutisissa esiintyvistä poliittisista ryhmistä. Tulkinnat vaihtelivat sen mukaan mikä ryhmä kulloinkin oli kyseessä. Eronen pitää tulkintojen tuottamista ideologisenä kahdessa mielessä. Yhtäältä uutisissa pyrittiin ohjaamaan lehden lukijoiden tulkintaa poliittisten ryhmien toiminnasta. Toisaalta niissä pyrittiin estämään tai tukemaan poliittisten ryhmien mahdollisuuksia puhutella lehden kautta lukijoita. (Eronen 1990, 1-2)

Ari Närhi taas erittelee, miten Helsingin Sanomien Ruisrock-festivaalia koskevissa uutisissa on puhuteltu lukijoita, millaista tuo puhuttelu on ollut (onko siinä ideologisia aineksia) ja miten se on vuosien varrella muuttunut. Keskeistä tässä erittelyssä on tarkastella uutisten tyyliä ja retoriikkaa. (Närhi 1990, 3)

Uutisen esitystekniikoiden narratologiaalähtöisessä analyysissa on yhtenä ajatuksena, että niitä erittelemällä voidaan purkaa uutisen diskursiivista illuusiota (Ridell 1990, 73; ks. myös Eronen, mt., 16).

Kertomussopan keitossa

Julkusesta narratologia ei kelpaa journalististen esitysten tarkastelun metodiksi "siitä yksinkertaisesta syystä, että journalistinen esitys ei ole sanan tavanomaisessa mielessä kertomus" (Julkunen 1990b, 39). Aiemmin hän toi saman kannan esiin toteamalla, että journalistinen tuote, vaikkapa Helsingin Sanomien Kuukausilite, "ei voi olla kertojan kertomus" tai "yhden eppisen kertojasubjektin tuotetta" (Julkunen 1990a, 18). Tällä perusteella hänestä näytti siltä, ettei narratologia kelpaa journalististen esitysten analysointiin (mt.). Sittemmin vanhentunutta kantaansa hän ryydittää toteamalla: "Journalistinen esitys ... sisältää kertomuksia, mutta se ei ole kertomus, samaan tapaan kuin puurokattila sisältää useita kauraryynejä, vettä ja suolaa, mutta ei ole kauraryyni" (mt., 1990b, 39).

Julkusen puujalkavitsin muotoon pukema narratologian tuomio jää huitaisuksi ilmaan. Useimmat uutisia narratologisella välineellä tarkastelleet eivät ole lähteneet siitä, että uutinen – sanomalehdestä nyt puhumatta – olisi sen enempää kertomus kuin kauraryynikään. Tällä ei ole katsottu olevan relevanssia tarkasteltaessa, miten uutisessa esitysteknisiin keinoin rakennetaan reaaliselle lukijalle merkityksenantoasemia (Ridell 1989, 34-35; Närhi 1990, 37).¹ Näistä keinoista

narratologisilla välineillä on saatu hyvin ote. Mainitsemani tutkielmat osoittavat, että niillä saadaan journalistisista teksteistä otetta laajemmassakin mielessä.

Tältä osin Julkunen rusikoikin narratologian sijasta itse kyhäilemäänsä olkiukkoa, jonka rakentelu lisäksi paljastaa peräti puutteellisen ymmärryksen narratologian lähtökohdista ja sen käsitteistöä. Narratologiaalähtöisissä tarkasteluissa ei todellakaan oleteta, että journalistinen tuote olisi "yhden eppisen kertojasubjektin tuotetta" tai "kertojan kertomus" (Julkunen 1990a, 18). Julkusen tulkinta on narratologian kannalta absurdi, koska siinä venytetään tekstin esitystekniikkaa koskeva kertojan käsite yli sen rajojen.

Narratologian ongelma on Julkusen mielestä siinä, että se tarkastelee journalistisia tuotteita kertomuksina, vaikka "(j)oukkotiedotuksessa esitetyt asiat muodostuvat ... aina toimijoiden tahdonsuuntauksina, ovat siis toisin sanoen draamaa" (Julkunen 1990b, 21). Julkusen mielestä tästä seuraa, että joukkotiedotusesitykset ovat "poikkeuksetta näytelmänomaisia" (mt.).

Narratologinen metodi voisi Julkusesta – tosin varausin – kuitenkin kelpata journalismin erittelyyn, jos se ratkaisisi terminologisen ongelman "mitä narraatio on" hänen vaatimallaan tavalla. Sen tulisi ottaa kerronnan ideaaliksi 'moniaäninen' esitystapa, jossa "kertoja ei kontrolloi tai muokkaa henkilöiden aitoa läpipääsyä tekstissä, vaan tyytyy ainoastaan jäsentämään tasaveroisten tekstinpuhujien diskurssit kerronnan kokonaisuudeksi". (mt., 39) Hän on jopa keksinyt näin kohteensa määrittelevälle narratologialle nimen "kerrontalogia" (mt.).

Hahmotelmassa on kuitenkin se vika, että siinä lyödään ennalta lukkoon, millainen esitys journalistinen esitys on ("kertoja ei kontrolloi" jne.). Tästä lähtökohdasta ei tarjoudu oikeastaan mitään tutkittavaa, koska tulokset postuloidaan etukäteen. Selvennettäköön tässä yhteydessä vielä, että journalististen tekstien narratologinen tarkastelu ei ole lähtenyt itsestään selvästi siitä – kuten Julkunen tuntuu asian käsittäneen – että kertojan diskurssi aina ja välttämättä hallitsee tekstin muita diskursseja. Diskurssien välisiä suhteita halutaan nimienomaisesti tutkia (ks. Ridell 1990, 95-97).²

Ameeba vai mustekala?

Tarkastelkaamme nyt, millaisen vaihtoehdon narratologiselle näkökulmalle uutisjournalismin Julkunen tarjoaa omalla draamallisella lähestymistavallaan.

Perinteisten kommunikaatiomallien pohjalta kehittelemänsä "amebamallin" (mt., 1990b, 27) avulla Julkunen haluaa kuvata joukkotiedotusta yhteiskunnallisena

ryhmänmuodostusprosessina. Mallissa journalistinen esitys ymmärretään sosiaalisesti ryhmäksi (mt., 1990a, 18) ja julkisuuden instituutioksi, joka koostuu toisiaan määrittelevistä perusröoleista: esityksen tekijän (journalistin), esiintyjien (uutistapahtumien kohteina olevien ihmisten) ja yleisön (tai vastaanottajan) röoleista (mt., 1990b, 34). Uutisjournalismissa nämä tekstinsisäiset röolit ovat vuorovaikutuksessa – "välittömässä interaktiossa" – sekä keskenään että tekstinulkoisten vastinpariensä kanssa (mt., 29, 34, 35). Juuri tämä "röolien välitön interaktio" tekee journalistisista esityksistä Julkusen mielestä nimenomaisesti draamallisia ja estää niiden tutkimisen narratologisesti (mt., 39; ks. myös mt., 1990c, 80).

Mielenkiintoista on, että Julkusen sommittelemassa "ameebamallissa" journalistista esitystä koskevat käsitteet tulevat epäilyttävän lähelle käsitteitä, joita käytetään myös narratologiaalähtöisissä tarkasteluissa. Niissä ei tunnut olevan mitään, mikä tekisi niistä erityisesti draamallisen analyysin välineitä.

Julkunen puhuu mm. sisäisjournalistista (mt., 1990b, 24, 1990c, 86) samansuuntaisesti kuin narratologisia käsitteitä hyödyntäneet ovat käyttäneet sisäistekijän käsitettä. Hehän määrittelevät esim. uutisen sisäistekijän uudelleen narratologiasta poikkeavasti uutisen tuottamista säateleviksi tekstin ulkoisiksi konventioiksi, säännöiksi ja normeiksi (so. uutisgenreiksi; ks. esim. V. Pietilä 1988, 15; Kumpulius, mt., 29; Ridell 1990, 69 ja Närhi, mt., 60-61), jotka näyttäytyvät ja uusintuvat uutisen diskursiivisissa piirteissä (Ridell, mt., 70). Sisäistekijän vastinpari lukijan uutiseen kohdistamien konventionaalisten odotusten koodistona on sisäislukija (mt.). Julkunen sitävastoin jää lähelle kirjallisuustieteellisen narratologian käsitystä sisäistekijästä todetessaan, että "jokaisessa sanomassa on itsessään oma sisäinen journalistinsa, joka kertoo omista tekemisistään kaikille yleisön edustajille, jotka sitten ... tunnistavat uutiset uutisiksi sisäisjournalistin toimien perusteella" (Julkunen 1990b, 25; lth. SR). Julkunen viittaa tässä yhteydessä kirjallisuustieteeseen "sisäiskertoihin" (mt., 34) ja romaanin "sisäiskertoihin" (mt., 1990c, 86). Kysessä lienee terminologinen sekaannus. Ainakaan kirjallisuustieteellinen narratologia ei tätä käsitettä tunne: se puhuu kyllä sisäistekijästä ja sisäkkäisistä kertojista.

Toisaalta Julkunen on sisäisjournalistista puhuessaan käsitteellisesti sekava. Hän mm. toteaa, että "(j)okaisessa sisäisjournalisteja tuottavassa intentionaalisessa aktiivisessa ulkojournalisti joutuu aina toimimaan jo valmiin sisäisjournalistin ohjeiden mukaisesti" (mt., 1990b, 25). Jos sisäisjournalisti kuitenkin "on ollut olemassa ennen kunkin konkreetin ulkojournalistin aktia J → J" (mt.),

miten niitä pitäisi tuottaa – ja vieläpä intentionaalisesti? Sekavuus lisääntyy entisestään, kun Julkunen alkaa puhua myös journalistisen draamaesityksen näkymättömästä sisäistekijästä, joka on sisäistoimitus. Hänestä se on olemassa, jos voidaan olettaa, että yleiseen sanomalehden lukutaitoon sisältyy tieto siitä, että lehti on toimituksen tekemä. (mt., 1990c, 88) Sekaannus on liki täydellinen, kun hän vielä äityy toteamaan, että "(n)äkymättömän sisäistekijän näkyvinä edustajina ovat sisäisjournalistit, jotka siis ovat sisäistekijöitä" (mt.). Siis kuka näkyy tai on näkymättä ja miten?

Lähelle narratologista käsitteistöä Julkunen tulee myös todetessaan, että journalistisessa esityksessä sen monista äänistä erottuu yksi ääni (narratologiassa kertoja), joka organisoii esityksen muiden toimijoiden äänen toimintaa ja puhuttelee yleisöä (mt., 87,88). Siinä missä tuo "ääni" narratologiaalähtöisessä tarkastelemissa on esitystekniikkaa, se Julkuselle on esityksentakaisen, esitystä suunnittelevan ja toteuttavan instituution (esim. sanomalehden toimituksen) edustajan ääni (mt.).

Narratologisia ajatusvälineitä soveltaneiden tapaisesti Julkunen puhuu myös journalistiseen esitykseen esityskonventioiden avulla todellisia vastaanottajia varten luodusta "yleisönrooista" (mt., 1990b, 26) tai "yleisöpaikasta" (mt., 33). Narratologiaa soveltavat käyttävät termiä luenta-asema tai merkityksenantoasema. Narratologiaalähtöisestä tarkastelusta poiketen Julkunen määrittelee "yleisönpaikan" ja reaalisien yleisön välisen suhteen lukkoonlyödyksi niin, että hänestä "todelliset ihmiset asettautuvat ... vuorovaikutussuhteeseen ... esityksensisäisten tyhjiin institutionaalisten paikkojen kanssa" (mt., 26). Narratologisesta näkökulmasta uuttinen *tarjoo* yleisölle luenta-asemia. Vaikka Julkunen määritelmänomaisesti pitää todellisen yleisön ja tekstinsisäisen yleisönrooien suhdetta itsenäisten osapuolten vuorovaikutussuhteena (ihmiset ylläpitävät ja merkityksellistävät tekstinsisäisiä yleisönrooleja; mt., 33), hänen mielestään kuitenkin tekstinsisäinen yleisö "ohjaa esityksenulkoisissa röoleissa elävien ihmisten vastaanotto-toimintaa" (mt.) tai "yleisönrooli (sisä-Y) ohjaa ... konkreettien edustajien toimintaa" (mt., 26).

Julkunen määrittelemänä "yleisönpaikka" tulee journalistisissa niin yleiseksi, ettei se enää ole erottelevä käsite. Hänestä journalististen esitysten kautta katsojaan maaiimaa "kenenä tahansa" (mt., 1990c, 71,77). Herää kysymys, ovatko esim. Aamulehden ja Kansan Uutisten luomat "yleisönpaikat" identtisiä. Julkunen tämentää sen verran, että hänestä sanomalehti tekee vastaanottajansa toisenlaisiksi keneksi tahansa kuin radio ja televisio (mt., 99).

Kaiken kaikkiaan lukuisat kysymykset, jotka narrato-

logialähtöisessä tarkastelussa asettuvat tutkimuksen vastattaviksi (esim. journalististen tekstien tuottamista säätelevät normit/sisäistekijä ja niiden suhde käytettäviin esitystekniikoihin, jolloin kiinnostavia ovat mm. mahdolliset normirikkomukset, uutisen tarjoamien luenta-asemien rakentaminen ja niiden luonne, jne.) tulevat Julkusella lyödyiksi lukkoon jo ennakkoon.

Julkunen, Aristoteles ja genre

"Ameeba-analyysin" käsitteiden ruotiminen tuo narratologisen ja draamallisen näkökulman kisailun sijasta mieleen ajatuksen näkökulmien lähentämisestä. Tämän tiellä on kuitenkin tarkastelutapojen lähtökohtiin liittyviä – suorastaan ylittämättömiltä tuntuja – esteitä.

Kuten lienee jo käynyt selväksi, journalistisia esityksiä narratologisin ajatusvälinein tarkastelleet eivät lähe siitä, että nuo esitykset välttämättä olisivat kertomuksia. Julkunen taas lähtee ajatuksesta, että journalistiset esitykset ovat suorastaan olemuksellisesti draamallisia tai näytelmällisiä (mt., 69). Hän mm. toteaa, että "(s)ekä sanomalehdessä, radiossa että televisiossa esitettävä uutisjournalismi kuuluu draamagenreen" (mt., 98).

Minusta ei ole mielekäästä kiistellä siitä, ovatko journalistiset esitykset draamallisia, kertovia vai peräti lyyrisiä esitysmuotoja – edes kokonaisen joukkotiedotusesityksen kuten sanomalehden numeron tai radion/tv:n uutislähetysten tasolla, jolla Julkunen haluaa asiaa tarkasteltavan. Tällainen keskustelu jää väkisin metaforiseksi. Esim. sanomalehden tuskin voidaan 'todistaa' kuuluvan johonkin sanataiteen perinteisen generaation kolmesta luokasta. Pikemminkin voitaisiin pohjata, mahtuvatko journalistiset tuotteet ylipäätään sanataiteen genreluokittelun piiriin ja jos mahtuvat niin kuinka hyvin.

Laajemman fakta/fiktio-jaottelun nojalla journalismi ja sanataide luetaan eri luokkiin. Kummastelinkin, mistä löytyy perustelu sille, Julkusen ilmeisesti perinpohjin hurauttaneelle ajatukselle, että journalistiset esitykset julkisina, yhteiskunnallisia ryhmiä muodostavina esityksinä olisivat jotenkin välttämättömyyden pakosta draamamuotoisia. Julkunenhan väittää sumeilematta mm., että "yhteiskunta ... koostuu yhteiskunnan ymmärtämiseksi laadituista draamamuotoisista esityksistä" (mt., 95; ks. myös mt., 1990a, 18). Mielestäni perusteluiksi eivät riitä Julkusen kasapäin esittämät huomautukset siitä, että teatteri ja journalismi kuuluvat yhdessä draamamuotoisten julkisten esitysten perheeseen (mt., 1990c, 70) tai että uutisjournalismi on teatteria siksi, että se on luotu julkisesti nähtäväksi loppuunsaatettuna toimintana tietyn etukäteissuunnitelman mukaan (mt., 79) tai että mo-

net tunnetut teatterin määritelmät pätevät ainakin sanomalehteen (mt., 79) tai että yleisjulkisuus on määritelmällisesti draamallista, koska se on useiden esiintyjien esitysten kokonaisuus (mt., 83) tai että sanomalehti on draamallinen, koska sitä luetaan kerralla niin pitkä jaksoksi, että uutisissa esiintyvät henkilöt pääsevät esiintymään toisilleen ja yleisölle (mt., 84) tai että journalismin draamallisuus käy selväksi, jos sitä verrataan johonkin mahdollisimman epädraamalliseen esitysmuotoon (mt., 91).³

Narratologisen ja draamallisen näkökulman lähtökohtaerojen havainnollistamiseksi sallittakoon silmäys genren määrittelyyn hetteikköihin. Erilaiset genremäärittelyt ovat usein hyvin normatiivisia ja jopa makukysymysten luonteisia. Tästä käy mainiosti esimerkiksi Aristoteles, joka on saanut kontolleen sanataiteen generaation isyyden. (ks. Lehtonen 1983) Aristoteles piti tragediaa runouden korkeimpana muotona (Aristoteles 1977, 74) ja edellytti myös eepokselta ts. kertovalta esittämiseltä draamallisuutta (mt., 63, 65). Aristoteles sopii esimerkiksi myös siitä, että eri genret eivät välttämättä ole mitenkään selvärajaisia. Nimittäin vaikka hän pitää tragediaa ja eeposta eri lajityyppeinä, niissä on hänestä myös paljon yhtäläistä. Kuvaavaa on, että hän usein käyttää edustavana esimerkkinä eepikko Homerosta esittäessään oikeaoppisen tragedian sommittelemisen periaatteita (mt., 45, 48, 63, 65-66). Hänestä Homeros oli mm. mitä taitavin juonen rakentaja ja jäljittelijä, joka tajusi, että myös eepoksessa on jäljiteltävä toimivien ihmisten kautta eikä tuomalla itsensä jatkuvasti näyttämölle (mt., 66).

Poikkeama Aristoteleen Runousoppiin ei ollut harhateki sikäli, että Julkunen omaksuu Aristoteleen normatiivisen tragedian määritelmän lähes sellaisenaan koskemaan myös uutisjournalismia (ks. Julkunen 1990c, 79; vrt. Aristoteles, mt., 23). Hän vieläpä esittää sen ikään kuin universaalina ja yleispätevänä, muut määrittelyt poissulkevana määritelmänä.

Julkuselta jää huomaamatta, ettei Aristoteles itse asiassa pidä draamallisten ja kertovien esitysten varsinaisimpana erona sitä, että edellisessä jäljitellään toimivien ihmisten kautta ja jälkimmäisessä kertomalla. Aristoteleesta tragedian toiminnan tulee ilmetä selityksittä (so. näyttämällä) kun taas puhutussa (antiikin aikana eepokset esitettiin suullisesti) sanassa "puhujan on luotava sama vaikutelma kielen avulla" (mt., 51).

Tässä päädyimmekin yhteen draamallisen ja narratologialähtöisen lähestymistavan perustavimmista eroista. Julkunen lähtee nimittäin siitä, että journalistiset esitykset – ja eritoten sanomalehti – ovat välittömiä esityksiä teatteriesityksen mielessä (Julkunen, mt., 79,81). Ny-

kyaikainen universaalijournalismi on hänestä esitysteknisesti puhtaimmin draamallinen esitystapa siksi, että siinä ei elokuvan ja romaanin tapaan ole välittävää kertojaa (mt., 92; vrt. Arminen 1990, 64). Siinä "yleisö säilyttää oman 'luonnollisen' näkökulmansa" kuten teatterissa (mt.). Sanomalehdessä "toisilleen esiintyvät roolihenkilöt ... ovat itsenäisiä aktoreita, jotka vaikuttavat lehden sivuilla toisiinsa ja keskinäisen vuorovaikutuksensa kautta yleisöön" (mt., 81). He pääsevät "näytteleään arkielämänsä eläville ihmisille suoraan" (mt., 74). "Henkilöhahmot ovat aidosti itsenäisiä tekijöihin ja organisoijiinsa nähden", ja ne "kaikki saavat puhua itse omasta puolestaan" ilman että esiintyminen perustuu kertojan ääneen (mt., 91).

Julkusen draamallinen näkökulma toisin sanoen kiittää sen narratologiapohjaiselle tarkastelulle perustavan lähtökohdan, että sanomalehti on pääasiassa tietyllä tavalla konventionalisoitunutta kirjoitettua kieltä käyttävä – ja tällaisena välittynyt – esitys. Juuri tästä lähdettäessä voidaan sanomalehdessä käytettävistä esitystekniikoista ja retoriikasta saada ote. Julkusen tarkastelussa kieli haihtuu näkyvästä. Tekstinsisäiset roolihenkilöt interaktioivat välittömästi – ja loputtomasti – keskenään ja tekstin ulkopuolisten vastinpariensä kanssa. Julkunen toistaa käsitettä "roolien välitön interaktio" mantran tavoin, mutta se jää loppuun asti hämäräksi.

Draamallisen tutkimusohjelman pohjalta uutisjournalismia – 'meidän aikamme jokapäiväistä teatteria' (mt., 103-104) – ei niinkään ole kiinnostavaa tutkia kuin katsella. Sen pohjalta voidaan katsella esimerkiksi, miten "presidentti Mauno Koivisto ... esittää presidentti Mauno Koivistoa" (mt., 103) vaikkapa eduskunnan puhemies Kalevi Sorsaa esittävälle eduskunnan puhemies Kalevi Sorsalle. Niinhän ne siinä vain näyttävät – "katsokaapa miten taitavasti" (mt., 103).

Ja kun on kyllästytty tuijottamaan uutisnäytelmiä, voidaan epäilemättä ryhtyä keksimään, mitä muuta genreä uutisjournalismi mahdollisesti muistuttaa?

Seija Ridell

Viitteet

1. Journalististen esitysten rinnastaminen kertomuksiin on ollut suosittua tiedotustutkimuksessa 1970- ja 1980-luvulla. Tällaisen rinnastuksen tehneet tutkijat eivät kuitenkaan ole sen kummemmin määritelleet, mikä kertomus on eivätkä perustelleet, miksi uutinen tulisi käsittää kertomukseksi. (ks. V. Pietilä 1988, 5-6)
2. Sangen omalaatuisia tulkintoja "journalismin narra-

tologiasta" esittää myös Hemánus (1990). Hän ymmärtää narratologian ensinnäkin journalistisia tuotteita, esim. uutisia, luonnehtivaksi *ominaisuudeksi* (mt., 81). Toiseksi hän puhuu, niin ikään omintakeisesti, juttutyypin geneerisistä eroista niiden narratologisina eroina (mt., 82). Kolmanneksi hän vielä rinnastaa journalismin retoriikan ja narratologian toisiinsa (mt., 83, 85). Kaikki nämä käsittämistavat poikkeavat narratologian määrittelystä sekä kirjallisuudentutkimuksessa että narratologiaalähtöisissä tiedotusopillisissa tarkasteluissa. Niille narratologia on yksi kirjallisuustieteen tutkimushaara, joka on kehittänyt tekstintutkimuksen metodeja.

3. Tällaiset rinnastukset eivät osoita väitettä teatterin ja journalismin kuulumisesta samaan sosiaalisen toiminnan lajiin (mt., 69) sen enempiä oikeaksi kuin vääräksikään. Julkusen esittämällä perusteilla myös esim. romaani kuuluisi samaan "perheeseen". Toisaalta niillä voitaisiin 'osoittaa' sanomalehden olevan yhtä lailla proosa- kuin draamallinen esitys. Myös romaani on luotu vastaanotettavaksi/luettavaksi loppuunsaattettuna (toiminnan tai muun kuvauksena) tietyntä etukäteissuunnitelman mukaan; romaanin ja sanomalehden 'vastaanotot' lienevät itse asiassa lähempänä toisiaan kuin teatteriesityksen ja sanomalehden 'vastaanotot' (vrt. 'julkinen näkeminen'); monet tunnetut romaanin määritelmät pätevät sanomalehteen; myös romaanissa on useita 'esiintyjä'; sitäkin luetaan kerralla niin pitkä jakso, että henkilöt pääsevät esiintymään toisilleen ja yleisölle, jne. Lisäksi romaania ja sanomalehteä yhdistää piirre, joka teatteriesitykseltä puuttuu – kirjoitettu kieli. Edelleen myös romaani – etenkin ns. moderni romaani – on usein 'moniaäninen' (piirre, joka Julkusesta on draamalliselle esitykselle ominainen, mt., 87). Romaanissa kertoja ei suinkaan välttämättä ole Julkusen väittämässä demiurgisessa asemassa (mt., 88), vaan kerronnan osuus saattaa olla vähäinen, ja esitys voi rakentua esim. dialogeista. Lisäksi myös romaanin rakennesosat voivat olla draamallisia, eepisiä tai lyrisiä (mt., 84; vrt. Koskimies 1962, 216-223).

Kaiken kaikkiaan herää ihmetys, miksi journalistisia esityksiä tulisi tarkastella juuri draamallisina esityksinä – miksi ei journalistisina esityksinä? Journalistinen genre on hyvin määriteltävissä lähtien journalismin omista lähtökohdista ja piirteistä. Esimerkiksi Ilkka Rentolan normaalijournalismin sääntöjä tarkasteleva tutkielma on yhden journalistisen osagenren, uutisgenren, kuvaus (Rentola 1983; ks. myös Närhi 1990, 27-30).

Kirjallisuus

- ARISTOTELES. Runousoppi. Helsinki 1977.
- ARMINEN, I. Kulttuuritutkijan teesejä julkisuuden tutkimuksesta. Teoksessa: HUIJANEN, T. & JULKUNEN, P. (toim.). Järkeilevä porvari ja amebamainen asia. Julma-projektin työraportti julkisuudesta kulttuurin tuottajana. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen julkaisusarja C:11/1990, s. 53-67.
- ERONEN, R. Journalismin lingvistiset strategiat yhteiskunnallistajana. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto 1990.
- HEMÄNUS, P. Journalistiikan perusteet. Johdatus tiedotusoppiin 2. Helsinki 1990.
- JULKUNEN, P. Ahdistava arkisuus ja juhlistava julkisuus. Tiedotustutkimus 13:1, 1990, s. 17-23. (1990a).
- JULKUNEN, P. Joukkotiedotus ryhmien muodostajana. Teoksessa: HUIJANEN, T. & JULKUNEN, P. (toim.). Tampere 1990, s. 5-52. (1990b).
- JULKUNEN, P. Journalismi draamagenren perheenjäsenenä. Teoksessa: HUIJANEN, T. & JULKUNEN, P. (toim.). Tampere 1990, s. 69-116. (1990c).
- KAIKKONEN, A. Journalistinen televisiohaastattelu. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto 1990.
- KOSKIMIES, R. Yleinen runousoppi. Helsinki 1962.
- KUNELIUS, R. Ideologia ja uutinen. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto 1988.
- LEHTONEN, M. Genre kirjallisuustieteen käsitteenä. Kirjallisuudentutkijain Seuran vuosikirja 35. Helsinki 1983.
- NÄRHI, A. Rockfestivaali uutisena. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto 1990.
- PIETILÄ, K. Joukkotiedotuksen sosiologiaa pelastamassa. Tiedotustutkimus 8:3, 1985, s. 1-12.
- PIETILÄ, V. Narratologia ja uutisjournalismi: eräitä metodologisia huomioita. Tiedotustutkimus 11:4, 1988, s. 5-17.
- RENTOLA, I. Normaalijournalismin säännöt. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen julkaisusarja A:47/1983.
- RIDELL, S. Kertovuus romaanin määreenä. Yleisen kirjallisuustieteen pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto 1987.
- RIDELL, S. Miten uutinen 'puhuttelee'? Tiedotustutkimus 12:3, 1989, s. 34-41.
- RIDELL, S. Miten uutinen 'puhuttelee'? Uutisen ja yleisön suhteen tarkastelua diskursiiviselta kannalta. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen julkaisusarja A:63/1990.